

Francesc Miralles

JOAQUIM MIR

a

VILANOVA

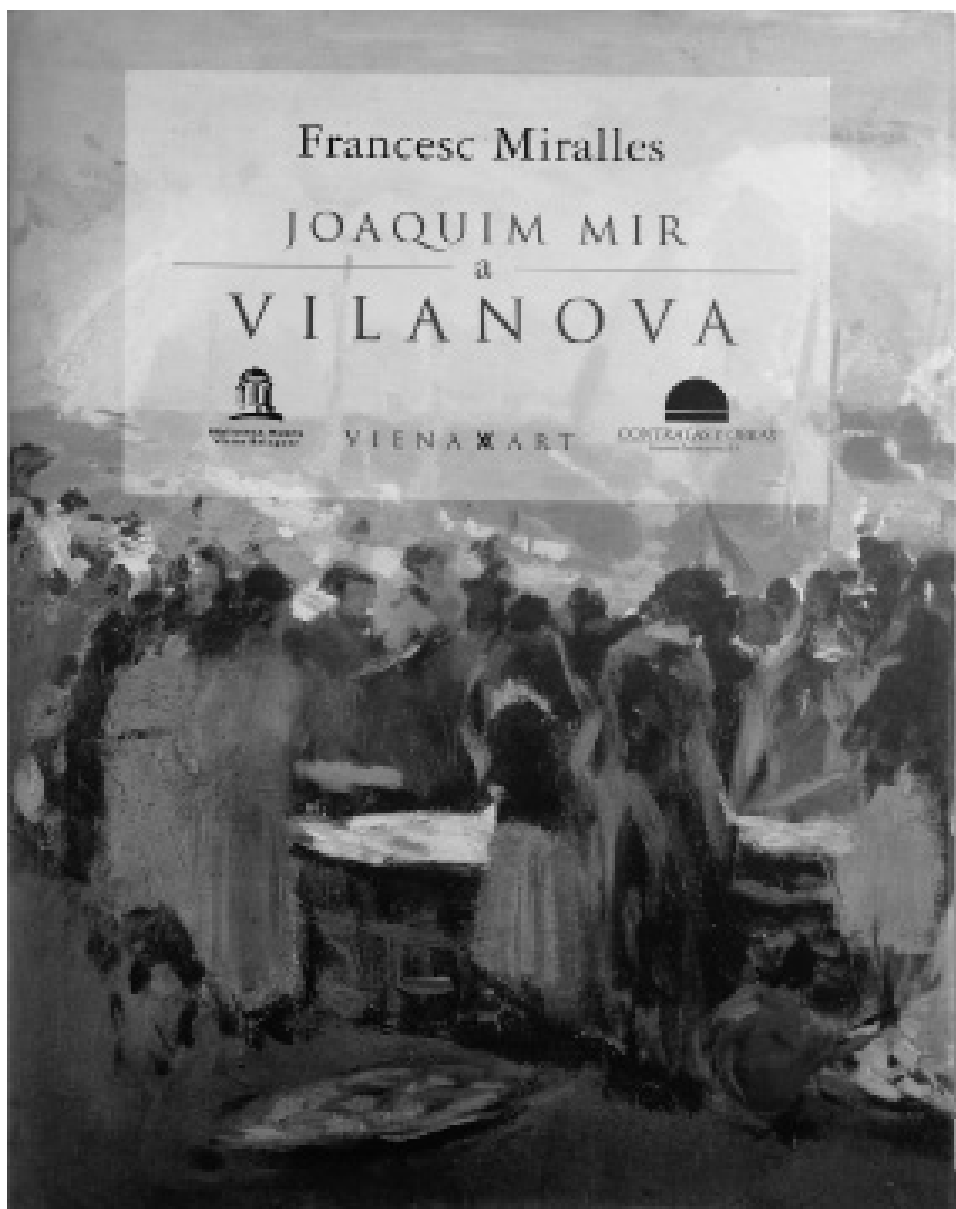

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

VIENNA ART

CONSELL DE L'ART DE VALÈNCIA

ART I ARTISTES A VILANOVA I LA GELTRÚ REPERTORI. BIBLIOGRAFIA

Francesc X. Puig Rovira
Historiador

|33

L'article consisteix principalment en un repertori o relació nominal dels artistes, la majoria pintors, però també d'altres especialitats, que han estat vinculats estretament a Vilanova i la Geltrú, per haver-hi nascut, viscut de manera permanent o alguns períodes llargs o per haver-hi deixat obres notables realitzades durant el temps que hi han viscut o treballat.

Els més antics són nascuts al final de segle XVIII i es comencen a manifestar com a artistes a la primera meitat del segle XIX. La llista arriba fins al temps present.

El repertori pot servir per a diversos tipus d'estudis. A l'article tractem principalment la bibliografia que està a l'abast sobre la personalitat i la trajectòria artística d'aquells que tenen bibliografia escrita.

PARAULES CLAU:

Art, artistes, cronologia, bibliografia, Vilanova i la Geltrú

This article consists primarily of a directory or a name list of artists -mostly painters, but also from other artistic disciplines- who have always been linked closely to Vilanova i la Geltrú for several reasons: being their birthplace, because they have settled among us permanently or temporarily or because they have left their imprint in the form of outstanding works created throughout their stay in our town.

The oldest artists were born at the end of the nineteenth century and started to emerge as such during the first half of the twentieth century. The list reaches the present day.

The directory may contribute to the implementation of several types of studies. In this article we mainly deal with the bibliography within our reach, and we also approach the personality and the artistic career of those artists who have a printed bibliography

KEYWORDS:

Art, artists, chronology, bibliography, Vilanova i la Geltrú

1. ARTISTES DE VILANOVA I LA GELTRÚ

Repertori cronològic. Especialitats. Períodes

(Si no s'indica concretament, l'especialitat és la de pintor.)

Primera meitat del segle XIX

- 34 | 1775. Rigalt Pi, Francesc (Barcelona, 1755-1835), i els seus fills Rigalt Fargas, Joaquim (Barcelona, 1770 aprox. - 1853), Pau (Barcelona, 1778 - ?), Josep (1785-1857), Pere Màrtir (Barcelona, 1886 - ?). Pintors muralistes.
(Fan estada a Vilanova entre el 1811 i 1814, quan s'acaba la Guerra del Francès, excepte Josep que s'hi queda fins al 1816.)
1777. Fontanals Rovirosa, Francesc (Vilanova i la Geltrú, 1777 - Barcelona, 1827). Gravador.
1799. Cabanyes Ballester, Joaquim de (Vilanova i la Geltrú, 1799 - Madrid, 1876)
1804. Beringola Marco, Josep (Reus, 1804-1882).
(Des del 1840 residia a Vilanova i la Geltrú. Intervingué com a pintor en la decoració interior de diverses cases de Vilanova i de Sitges. Després retornà a Reus.)
1805. Cortina Ruperto, Ivo de la (Vilanova i la Geltrú, 1805 - ?)
1808. Ynglada Moragas, Narcís (Vilanova i la Geltrú, 1809-1891)

Des del 1860

1831. Grau Figueras, Alexandre de (Vilanova i la Geltrú, 1831 - Barcelona, 1896)
1832. Torrents Raldiris, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1832-1901)
1836. Soler Rovirosa, Francesc (Barcelona, 1836-1900). Escenògraf.
(Oriünd de Vilanova, on residí alguns anys. La premsa local el tractava de *compatricio*.)
1837. Cabanyes d'Olzinelles, Llorenç de (Barcelona, 1837-1878)

Des del 1875

1837. Moragas Torras, Tomàs (Girona, 1837 - Barcelona, 1906). Professor d'Arts i Oficis.
(A Vilanova des del 1884, com a professor de dibuix al Museu Balaguer i després del 1886 a l'Escola d'Arts i Oficis.)

- ?. López Redondo, Ramon (?). Professor de dibuix.
- ?. Pérez Terrados, Policarpo (?). Professor de dibuix.
(Ambdós professors, per oposició, de l'Escola d'Arts i Oficis, des del 1891 i el 1993, i després directors. Passen pocs anys a Vilanova.)
1841. Hurtado Rusca, Marià (Barcelona, 1841-1907). Litògraf.
1842. Sugranyes Florit, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1842-1910)
1846. Soler Alsina, Sinesio (Vilanova i la Geltrú, 1846-1914)
1847. Carbonell Pascual, Pau (Vilanova i la Geltrú, 1847 - Barcelona, 1919). Escultor.
1848. Juncosa Morlans, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1848 - Barcelona, 1916)
1851. Ferrer Miró, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1851 - Barcelona, 1931)
1857. Cusí Ferret, Manuel (Vilanova i la Geltrú, 1857 - Barcelona, 1919)
1857. Pollés Vivó, Bonaventura (Barcelona, 1857 - Sevilla, 1918). Arquitecte i aquarel·lista.
1858. Miró Lleó, Gaspar (Vilanova i la Geltrú, 1859 - Barcelona, 1930)
1860. Ràfols Gassó, Josep Lluís (Vilanova i la Geltrú, 1860 - Barcelona, 1920). Escultor.
1860. Vinyals Roig, Alfons (Vilanova i la Geltrú, 1860-1943)
1864. Alsina Amils, Antoni (Tàrraga, 1864 - Barcelona, 1948). Escultor i professor. (Professor, per oposició, de l'Escola d'Arts i Oficis, des del 1894. Pocs anys a Vilanova.)
1865. Llaverias Labró, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1865 - Barcelona, 1938). Aquarel·lista i dibuixant il·lustrador.
1869. Montserrat Jorba, Cristòfol (Barcelona, 1869-1935). Pintor especialista en retrats.

Des del 1922. Arribada de Mir a Vilanova

1871. Ferrer Parera, Ramon (Vilanova i la Geltrú, 1871 - Madrid, 1961). Dibuixant, miniaturista i comentarista.
1871. Anglada Camarasa, Hermenegild (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959). (El 1884 va ser a Vilanova per rebre les primeres lliçons de Tomàs Moragas. Hi va estar uns tres anys.)
1872. Martínez Hugué, Manuel, *Manolo* (Barcelona, 1872 - Caldes de Montbui, 1945). Pintor i escultor.
(Estada de descans a Vilanova cap al 1940.)

1873. Mir Trinxet, Joaquim (Barcelona, 1873-1940)
1877. Cabanyes Marquès, Alexandre de (Barcelona, 1877 - Vilanova i la Geltrú, 1972)
1883. Pascual Rodés, Iu (Vilanova i la Geltrú, 1883 - Riudarenes, 1949)
1883. Torrents Brunet, Damià (Vilanova i la Geltrú, 1883-1965)
1884. Oliva Sala, Víctor (Vilanova i la Geltrú, 1884 - Sant Feliu de Codines, 1948).
Tipògraf.
1887. Codina Canals, Laureà (Gràcia, 1887 - Vilanova i la Geltrú, 1946). Escultor i tallista.
1887. Mimó Blasco, Claudio (Zamora, 1887 - Caracas, 1959). Escultor.
1887. Torrents Brunet, Martí (Vilanova i la Geltrú, 1887-1977)
1888. Figueras Casamitjana, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1888-1972). Dibuxant i col·leccionista.
1889. Ràfols Fontanals, Josep F. (Vilanova i la Geltrú, 1889 - Barcelona, 1965).
Arquitecte, pintor i tractadista d'art.
- 1891 Borràs Blanch, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1891-1913)
1891. Sala Marco, Rafael (Vilanova i la Geltrú, 1891 - Pasadena, Califòrnia, 1927)
1893. Ricart Nin, Enric C. (Vilanova i la Geltrú, 1893 - 1960). Pintor i gravador.

Des del 1930

1899. Casajuana Escofet, Ferran (Vilanova i la Geltrú, 1899 - Reus, 1967).
Dibuxant.
(Resident a Reus.)
1899. Rebull Torroja, Joan (Reus, 1899 - Barcelona, 1981). Escultor.
(El 1930 resideix un any i mig a la platja on té un taller. Més tard hi torna a residir.)
1903. Pérez Mateos, Francisco (Barcelona, 1903 - Madrid, 1936). Escultor.
(El 1933 és professor interí de dibuix a l'Institut de Batxillerat de Vilanova.)
1904. Gargallo Guerrero, José (Cadis, 1904 - Vilanova i la Geltrú, 1975). Escultor.
1904. Vallverdú Villalonga, Estanislau (Vilanova i la Geltrú, 1904 - Oya, Pontevedra, 1939). Dibuxant.
1905. Canyes Canyes, Josep (Banyeres del Penedès, 1905 - El Vendrell, 2001). Escultor.
(Uns anys, a la primera meitat de la dècada del 1930 resideix i treballa a Vilanova com a pintor de parets.)

1906. Cortés Casanovas, Ramon (Terrassa, 1906-1977).
(Passava els estius a Vilanova, des del 1966 al 1977).
1907. Vives Sabaté, Ricard (Reus, 1907 - Vilanova i la Geltrú, 1995). Dibuixant i gravador.
1908. Ferrer Mascaró, Jaume (Barcelona, 1908-1971)
1908. Mestres Palmeta, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1908 - Barcelona, 1975).
Dibuixant.
1909. Amat Rosés, Manuel (Vilanova i la Geltrú, 1909 - Barcelona, 1985)
1910. Bages Jané, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1910 - El Prat de Llobregat, 2011)
1911. Pujadas Casellas, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1911-1993). Pintor naïf.

Des del 1940

1914. Roig Estradé, Pau (Vilanova i la Geltrú, 1914-1994)
1914. Ubía Ricart, Antoni (Vilanova i la Geltrú, 1914 - Barcelona, 1995). Dibuixant.
1917. Angrill Puig, Marcia (Barcelona, 1917 - Vilanova i la Geltrú, 1972). Galerista i pintor.
1919. Cabanyes Ricart, Núria de (Vilanova i la Geltrú, 1919 - El Brull, 1942).
Dibuixant.
1921. Junoy Ricart, Montserrat (Vilanova i la Geltrú, 1921 - Barcelona, 2007).
Escultora.
1922. Bernadó Massó, Ramon (Vilanova i la Geltrú, 1922-2016)
1922. Calvo Rámiz, Esteve (Vilanova i la Geltrú, 1922-1997). Escultor.
1922. Figueras Fontanals, Alfons (Vilanova i la Geltrú, 1922 - Barcelona, 2009).
Dibuixant.
1922. Puig López, Josep Maria (Vilanova i la Geltrú, 1922 ? - Barcelona, 2008).
Escultor.
1923. Junoy Ricart, Mercè (Vilanova i la Geltrú, 1923 - Barcelona, 2007)
1924. Masana Mercadé, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1924- 2000)
1924. Navarro Rodón, Llucía (Barcelona, 1924 - Premià de Mar, 2007). Muralista.
(El 1959 pinta un mural al fresc a l'església parroquial de Sant Antoni.)
- 1925 Lafuente Gras, Leonardo (Peñalba, Osca, 1925 - Vilanova i la Geltrú, 1998)
1925. Ortiz Serra, Nicolau (Vilanova i la Geltrú, 1925 - Barcelona, 1985 ?). Escultor.
1926. Soler Piñellas, Joan (Vilanova, 1926-2015).
1926. Pausas Pidelaserra, Jaume (Barcelona, 1926 ? - Reus, 1960)
(Els anys 1950-1952 i 1956-1958 passà algunes temporades a Vilanova, en
una trajectòria bastant erràtica.)

Des del 1955

- 1927. Carbonell Garriga, Rosa (Vilanova i la Geltrú, 1927)
- 1928. Cardona Torrandell, Armand (Barcelona, 1928 - Vilanova i la Geltrú, 1995)
- 1929. Albet Olivella, Carles (Vilanova i la Geltrú, 1929-1970)
- 1929. Cabutí Papiol, Jordi (Vilanova i la Geltrú, 1929 - Barcelona, 2017). Dibuixant.
- 1929. Claramunt Lacueva, Fidel (Vilanova i la Geltrú, 1929-2010). Escultor.
- 1930. Budesca Català, Joaquim (Vilanova i la Geltrú, 1930)
- 1931. Brichfeus Suau, Jaume (Vilanova i la Geltrú, 1931-2017)
- 1931. Cañellas Torres, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1931-2002)
- 1932. Altès Romagosa, Rosa (Vilanova i la Geltrú, 1932). Artista de l'esmalt.

Des del 1960

- 1933. Estruga Andreu, Òscar (Vilanova i la Geltrú, 1933). Pintor, escultor i gravador.
- 1935. Soler Pedret, Antoni (Móra la Nova, 1935 - Vilanova i la Geltrú, 2018)
- 1936. Albà Ricart, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1936-1983). Galerista.
- 1936. Matas García, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1936)
- 1936. Sabrià Cruells, Llibert (Palamós, 1936 - Vilanova i la Geltrú, 1998)
- 1940. Miller, Betty (Detroit, EUA, 1940). Pintora i escultora.
- 1942. Capdet Soler, Xavier (Vilanova i la Geltrú, 1942). Galerista.
- 1943. Brull Carreras, Pere (Vilanova i la Geltrú, 1943-2010)
- 1943. Rodríguez Conejero, José A. (La Seu d'Urgell, 1943)
- 1944. Calvet Ràfols, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1944)

Des del 1970

- 1948. Cabayol Serramià, Josep M. (Vilanova i la Geltrú, 1948)
- 1948. Ortega Ros, Constantino (Moixent, València, 1948). Pintor i professor de dibuix.
(Ve a Vilanova com a professor de dibuix de l'Institut Manuel de Cabanyes.)
- 1948. Satorra Carulla, Amadeu (Torregrossa, Lleida, 1948)
- 1948. Soler Miret, Joan Albert (Vilanova i la Geltrú, 1948). Pintor hiperrealista.
(Resideix a Madrid des del 1958, quan hi van a viure els seus pares.)
- 1950. Taulés Calaf, Maria Rosa (Vilanova i la Geltrú, 1950). Ceramista.

- 1953. Masana Saburit, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1953).
- 1953. Also Torrents, Josep Maria (Tortosa, 1953). Pintor i professor de dibuix.
- 1954. Ferrer Margalef, Ferran (Vilanova i la Geltrú, 1954)
- 1954. Ill García, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1954)

Des del 1980

39

- 1954. Insenser Farré, Maria Mercè (Vilafranca del Penedès, 1954 - Vilanova i la Geltrú, 2019). Dibuixant i gravadora destacada en els exlibris.
- 1955. Duran Esteve, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1955)
- 1958. Claver Roso, Manel (Vilanova i la Geltrú, 1958). Pintor
- 1958. Cuenca Iturat, Xavier (Vilanova i la Geltrú, 1958). Escultor.
- 1958. Nadal Milà, Joan (Vilafranca del Penedès, 1958)
- 1959. Canyelles Pastó, Victòria (Vilanova i la Geltrú, 1959). Dibuixant.
- 1960. Parés Fernández, Núria (Esplugues de Llobregat, 1960). Arquitecta i pintora.
- 1962. Pérez Martínez, Toni (Vilanova i la Geltrú, 1962)
- 1962. Sereix, Arlene (Miami, Estats Units, 1962). Escultora i aquarel·lista.
- 1964. Masana Saburit, Abel (Vilanova i la Geltrú, 1964). Escultor.
- 1965. Santacana Burguet, Jordi (Vilanova i la Geltrú, 1965)
- 1965. Fort Mir, Glòria (Manlleu, 1965). Il·lustradora i professora de l'Escola d'Art.
- 1966. Cervera Ferrer-Calbetó, Anna (Barcelona, 1966)
- 1966. Serra Bonilla, Sebastià (Vilanova i la Geltrú, 1966). Il·lustrador per procediment digital.
- 1974. Amaré García, Lluís (Vilanova i la Geltrú, 1974)
- 1995. Julen W (Vargas Vinacua) (Vilanova i la Geltrú, 1995)

2. BIBLIOGRAFIA

2.1. Obres generals

- Ràfols, J. F. *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*. Barcelona: Editorial Millá, 1951.
- Diccionario "Ráfols" de artistas contemporáneos de Cataluña y Baleares*. Barcelona: Edicions catalanes, 1985-1989.

Història de l'Art Català. Volums VII a IX. Barcelona: Edicions 62, 1983-1989.

Pantorba, Bernardino de. *Los paisajistas catalanes*. Madrid: Compañía Bibliográfica Española, 1975.

Puig Rovira, Francesc X. *Les arts plàstiques al Penedès. Esbós per a un estudi*. Vilanova i la Geltrú: Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Balaguer, 1980.

Puig Rovira, Francesc X. *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

2.2. Referències als artistes vinculats estretament a Vilanova

1777. Fontanals Rovirosa, Francesc (Vilanova i la Geltrú, 1777 - Florència, 1927)
Cladellas, E. “L'estampa catalana a la Biblioteca dels Museus. Francesc Fontanals i Rovirosa, gravador de traducció”. *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, 13 i 17, 1932, p. 177-187 (13) i p. 312-320 (17).

Quílez Corella, F. M. “Aportacions documentals per al coneixement de la vida i l'obra del gravador Francesc Fontanals i Rovirosa”. *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 5, 2001, p. 93-108.

Quílez Corella, F. M. “Aportacions documentals per al coneixement de la vida i l'obra del gravador Francesc Fontanals i Rovirosa”. *Butlletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, 6, 2002, p. 55-66.

1779. Cabanyes Ballester, Joaquim de (Vilanova i la Geltrú, 1799 - Madrid, 1876)

Utrillo, M. “El pintor Joaquim de Cabanyes i els seus”. *Butlletí del Museu d'Art de Barcelona*, III, 30, novembre de 1933.

Pi de Cabanyes, Oriol. “Joaquín de Cabanyes Ballester”. A: *Diccionario de la Real Academia de la Historia*. Madrid: RAH, 2009-2013.

“Joaquín de Cabanyes Ballester” [en línia]. Viquipèdia.

1836. Soler Rovirosa, Francesc (Barcelona, 1836-1900)

Francés, José. *El maestro de la escenografía Soler y Rovirosa*. Barcelona: Diputación Provincial. Instituto del Teatro Nacional, 1928.

Elies, Feliu. *La vida o l'obra de Francesc Soler i Rovirosa*. Barcelona: Seix Barral, 1931.

Bravo, Isidre. *L'escenografia catalana*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1986.

1850. Ferrer Miró, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1850 - Barcelona, 1931)
Marsé Ferrer, Maria Àngels. “Joan Ferrer i Miró, pintor vilanoví”. *Miscel·lània penedesenca*, vol. XVI, juny 1993.
Ferrer Iñareta, Anna; Fontbona, Francesc. *Joan Ferrer Miró (1850-1931)*.
Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 1997.
“Joan Ferrer Miró” [en línia]. Viquipèdia.
1857. Cusí Ferret, Manuel (Vilanova i la Geltrú, 1857 - Barcelona, 1919) | 41
Coll, Isabel. *Manuel Cusí Ferret (1857-1919)*. Vilanova i la Geltrú:
Biblioteca Museu Balaguer, 1999-2000.
Casanova Mandri, Rossend. *Manuel Cusí. Devoció per la bellesa*. Barcelona:
Manel Terrón i Cusí, editor, 2019.
Coll Mirabent, Isabel. “Tradició i modernitat en l’obra de Manuel Cusí”.
Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer, 2019.
1859. Miró Lleó, Gaspar (Vilanova i la Geltrú, 1859 - Barcelona, 1930)
Gasch, Sebastià. *L’expansió de l’art català al món*. Barcelona: Impremta
Clarasó, 1953.
Canyameres, Ferran. *París en l’obra de Gaspar Miró*. Vilanova i la Geltrú;
Foment Vilanoví, 1960.
“Gaspar Miró Lleó” [en línia]. Viquipèdia.
1865. Llaverias Labró, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1865 - Barcelona, 1938)
Els homes d’en Patufet. *Llaverias*. Text de Josep Carner. Barcelona:
Editorial David, 1927.
Puig Rovira, Francesc X. *Joan Llaverias: L’home i l’artista*. Exposició.
Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 1974.
Cadena, Josep Maria. *Joan Llaverias, l’exemple dels seus dibuixos*. Catàleg de
l’exposició-homenatge. Barcelona: Reial Cercle Artístic, 1974.
Cadena, Josep Maria. *Joan Llaverias (1865-1938). Presentación, ensayo biográfico y
crítico. Bibliografía*. Barcelona: Instituto Nacional del Libro Español, 1977.
Domènech i Moner, Joan. *Joan Llaverias, pintor de Lloret*. Lloret de Mar:
Museu Municipal de Lloret de Mar, 1988.
Giribet de Sebastián, Blanca. “Joan Llaverias Labró: Un precursor de
l’aquarel·la a Catalunya”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Victor
Balaguer*, 2013.

Domenech i Moner, Joan; Giribet de Sebastián, Blanca; Puig Rovira, Francesc X.; Sala García, Teresa M. *Llaverias i el mar*. Catàleg de l'Exposició al Museu Marítim de Barcelona, Biblioteca Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú, Museu del Mar de Lloret de Mar, 2015.

Cadena, Josep Maria. *Joan Llaverias* (Dibuixos 1906-1938) (3 volums). Barcelona. Àmbit Serveis Editorials, 2016.

- 42| 1873. Mir Trinxet, Joaquim (Barcelona, 1873-1940)
 Pla, Josep. *El pintor Joaquín Mir*. Barcelona: Destino, 1944. (Áncora y Delfín)
Joaquín Mir. Exposición-Homenaje. Barcelona: Ediciones Syra, 1951. (Amb motiu de l'exposició que li dedicà el Foment Vilanoví).
 Pla, Josep. *El pintor Joaquim Mir*. Barcelona: Editorial Selecta, 1960.
 Jardí, Enric. *Joaquim Mir*. Barcelona: Editorial Polígrafa, 1975.
 Fontbona, Francesc. *Mir*. Barcelona: Edicions de Nou Art Thor, 1983.
 (Gent Nostra)
 Faerna García-Bermejo, José María. *Joaquim Mir. La era de los impresionistas*. Madrid: Globus Comunicació; Ediciones Polígrafa, 1995.
 Miralles, Francesc. *Joaquim Mir al Camp de Tarragona*. Barcelona: Editorial Columna, 1998.
 Pi de Cabanyes, Oriol. *Passió i mort de Joaquim Mir*. Barcelona: Parsifal edicions, 2004.
 Miralles, Francesc; Puig Rovira, Francesc X.; Pi de Cabanyes, Oriol; Hernández Henche, Nadia. *Joaquim Mir a Vilanova*. Barcelona: Viena Edicions, 2007.
1877. Cabanyes Marquès, Alexandre de (Barcelona, 1877 - Vilanova i la Geltrú, 1972)
 Molero Pujós, Eugeni (coord.). *Homenatge a Alexandre de Cabanyes*. Vilanova i la Geltrú: Foment Vilanoví, 1967.
Homenatge de la Biblioteca Museu Balaguer a Alexandre de Cabanyes (1877-1972). Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova, 1973.
 Puig Rovira, Francesc X. "Alexandre de Cabanyes, pintor (1877-1972)". *Miscel·lània Penedesenca*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1980. [Hi ha separata].

- Pi de Cabanyes, Oriol. *Alexandre de Cabanyes (1877-1972)*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova, 2000. (Retrats)
- Gómez Muñoz, Raquel. *Vida i obra del pintor Alexandre de Cabanyes Marquès (1877-1972)*. Inèdit, 2010.
- Alsina Galofré, Esther; Pi de Cabanyes, Oriol; Fontbona, Francesc; Puig Rovira, Francesc X. *Alexandre de Cabanyes (1877-1972). L'últim modernista*. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer. Centre d'Interpretació del Romanticisme Manuel de Cabanyes, 2018.
1883. Pascual Rodés, Iu (Vilanova i la Geltrú, 1883 - Riudarenes, 1949)
 “Ivo Pascual”. *Figuras cumbres del arte contemporáneo español*. Barcelona: Archivo de Arte, 1945.
Homenaje a Ivo Pascual. Exposición póstuma organizada por sus amigos. Barcelona: La Pinacoteca, 1950.
 Cuéllar Bassols, Alexandre. *El pintor Ivo Pascual. Biografía íntima*. Girona: Dalmau, Carles, Pla, editor, 1983.
 “Ivo Pascual Rodés” [en línia]. Viquipèdia.
1883. Torrents Brunet, Damià (Vilanova i la Geltrú, 1883-1965)
 Gómez Muñoz, Raquel. *Damià Torrents i Brunet. La memòria d'un artista*. Vilanova i la Geltrú: Inèdit, 2005.
 Fontbona, Francesc; Puig Rovira, Francesc X.; Gómez Muñoz, Raquel. *Damià Torrents. 1883- 1965. Memòria d'un escultor*. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 2008.
1887. Torrents Brunet, Martí (Vilanova i la Geltrú, 1887-1977)
 Camps Miró, Teresa. *L'obra de Martí Torrents*. Documentació mecanografiada inèdita aplegada en ocasió de la inauguració de la sala d'exposicions del Banc de Bilbao a Vilanova, 1981.
 Puig Rovira, Francesc X.; Camps Miró, Teresa. *Martí Torrents (1887-1977)*. Vilanova i la Geltrú Vilafranca: Biblioteca Museu Balaguer. Fundació Caixa Penedès, 2002-2003.
1889. Ràfols Fontanals, Josep F. (Vilanova i la Geltrú, 1889 - Barcelona, 1965)
 Benet, Rafael. “Josep F. Ràfols, l'arquitecte de la tendresa”. Barcelona. La Ciutat i la Casa. Estiu 1923 (núm. 3).

- Lacuesta, Raquel. "Recordem Ràfols". *Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme*, gener-febrer 1981 (núm. 144).
- Mercader-Miret, Jaume. "La tartana, el senyor Ràfols i l'art del Penedès". *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 1981.
- Puig Rovira, Francesc X. *Josep F. Ràfols, escriptor*. Vilafranca del Penedès; Museu de Vilafranca, 1989.
- Miró, Joan. *Cartes a J. F. Ràfols*. Edició a cura d'Amadeu J. Soberanas i Francesc Fontbona. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1993.
- Bassegoda Nonell, Joan; Correa, Federico; Fontbona, Francesc; Mercader-Miret, Jaume; Puig Rovira, Francesc X.; Ribas Piera, Manuel; Trullén Thomàs, Josep M.; Vélez, Pilar. *Josep F. Ràfols (1889-1965)*. Vilanova i la Geltrú; Vilafranca del Penedès: Biblioteca Museu Balaguer; Fundació Caixa Penedès, 2000-2001.
- Bassegoda, Nonell, Joan. "Ràfols estudiós de Gaudí". *Amics de Gaudí*, s. a.
1891. Sala Marco, Rafael (Vilanova i la Geltrú, 1891 - Pasadena, Califòrnia, 1927)
- Ràfols, J. F. "Sala i Ricart a Florència". *Actas y comunicaciones de la I Asamblea Intercomarcal de investigadores del Penedès y Conca d'Òdena*. Martorell, 1950.
- Puig Rovira, Francesc X. *El pintor vilanoví Rafael Sala. 1891-1927*. Vilanova i la Geltrú: Centre d'Estudis de la Biblioteca Museu Balaguer, 1975 (2a. ed.).
- Parcerisas, Pilar; Puig Rovira, Francesc X. *Rafael Sala. 1891-1927. L'aventura per l'art modern*. Vilanova i la Geltrú; Sabadell; Manresa: Biblioteca Museu Balaguer; Museu d'Art de Sabadell; Museu Comarcal de Manresa, 2006.
- Puig Rovira, Francesc X. "Rafael Sala, pintor (1891-1927)". *Revista de Catalunya*, desembre 2006 (núm. 223).
- Canales, Claudia. *Lo que me contó Felipe Teixidor, hombre de libros (1895-1980)*. México: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes, 2009.
- Canales, Claudia. *El que em va dir Felipe Teixidor, home de llibres (1895-1980)*. Lleida: Pagès editors, 2011.
1893. Ricart Nin, Enric C. (Vilanova i la Geltrú, 1893-1960)
- Ràfols, J. F. "Sala i Ricart a Florència". *Actas y comunicaciones de la I*

- Asamblea Intercomarcal de investigadores del Penedès y Conca d'Òdena.*
Martorell, 1950.
- Benach, Manuel; Marsà, Àngel; Sabaté Mill, Antoni. *El tema bàquico en las xilografias de E. C. Ricart.* Vilafranca del Penedès: Ediciones de la Revista Dionysos, 1959.
- Orriols Carbonell, Joan: *Perfil biogràfic d'un penedesenc universal: Enric – Cristòfol Ricart.* Vilafranca del Penedès: Museu de Vilafranca, 1981.
- Ràfols, Josep F. E. *C. Ricart.* Introducció, epíleg i notes de Francesc X. Puig Rovira. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1981.
- Planas Banús, Maria Rosa. *Enric-Cristòfol Ricart, gravador del Noucentisme.* Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1988.
- Enric-C. Ricart. Ex-libris.* Barcelona: Ex-libris. Quaderns d'investigació Exlibrística, desembre 1990 - juny 1991.
- Pi de Cabanyes, Oriol. *Enric-Cristòfol Ricart. Centenari (1893-1993).* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1993.
- Borràs, Maria Lluïsa. *Enric C. Ricart, de la pintura al gravat.* Exposició del Centenari. 1893-1993. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 1993.
- Borràs, Maria Lluïsa. *Enric C. Ricart, de la pintura al grabado.* Exposición conmemorativa del Centenario 1893-1993. Generalitat de Catalunya. Delegación en Madrid. Llibreria Blanquerna, 1994.
- Mas Peinado, Ricard (ed.). *Enric-Cristòfol Ricart. Memòries.* Barcelona: Parsifal Edicions, 1995.
- Roig Montserrat, Joan. *El xilògraf Enric – Cristòfol Ricart i els Goigs.* Tarragona; Vilafranca del Penedès: Gogistes Tarragonins; Institut d'Estudis Penedesencs, 1999.
- Costa-Gramunt, Teresa. *Enric Cristòfol Ricart i Nin (1893-1960).* Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova, 2003. (Retrats)
- Puig Rovira, Francesc X. *Enric C. Ricart, gravador.* Vilafranca del Penedès: Caixa Penedès, 2006.
- Pi de Cabanyes, Oriol. *Enric-C. Ricart i el noucentisme.* Terrassa; Barcelona: Caixa Terrassa; Lunweg editors, 2007.
- Sanz Lou, Ferran. *La projecció internacional d'Enric-Cristòfol Ricart com a gravador.* Vilanova i la Geltrú: Foment Vilanoví, 2010.
- “Enric-Cristòfol Ricart”. *Quaderns Kodak.* Edició d'Enric Blanco Piñol. Lleida; Vilanova i la Geltrú: Punctum; Aula Joaquim Molas, 2020.

Guardiola, Carles-Jordi. *Carles Riba, E. C. Ricart, Marià Manent. L'Odissea. L'edició de bibliòfil. 1948*. Barcelona: Edició de l'autor, 2022.
“Enric C. Ricart” [en línia]. Viquipèdia.

1907. Vives Sabaté, Ricard (Reus, 1907 - Vilanova i la Geltrú, 1995)
Garcia, Xavier. *Ricard Vives i Sabaté, una vida per als goigs*. Vilanova i la Geltrú: Editorial Gran Penya, 1991.
1908. Mestres Palmeta, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1908 - Barcelona, 1975)
“Salvador Mestres Palmeta” [en línia]. Viquipèdia.
1909. Amat Rosés, Manuel (Vilanova i la Geltrú, 1909 - Barcelona, 1985)
Amat Fusté, Jordi. “Manuel Amat en miniatura”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2014.
1910. Bages Jané, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1910 - El Prat de Llobregat, 2011)
Josep Bages i Jané. Un itinerari pictòric. El Prat de Llobregat: Ajuntament, 2003.
1911. Pujadas Casellas, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1911-1993)
Baix a mar vist per Salvador Pujadas. 1911-1993. Vilanova i la Geltrú, 2011.
1914. Roig Estradé, Pau (Vilanova i la Geltrú, 1914-1994)
Roig Estradé, Pau. *Masies del Garraf* (3 volums). Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1998; 2000; 2008. (Col·lecció De l'arç al traç)
Roig Estradé, Pau. *Territoris pictòrics*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 2011.
Puig Rovira, Francesc X.. “Pau Roig Estradé (1914-1994). Consideracions en el centenari del naixement”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2014.
1922. Figueras Fontanals, Alfons (Vilanova i la Geltrú, 1922 - Barcelona, 2009)
Alfons Figueras. El bon Jan. Pròleg de Lluís Solà i Dachs. Barcelona: Edicions del Cotal, 1979.
Alfons Figueras. Mr. Radar. El hombre eléctrico. Introducció de J. Delper. Barcelona: Club de Amigos de la historieta, s. a.

Alfons Figueras. Introducció de Salvador Vázquez de Parga. Barcelona: Classic Comics Edicions, 1985.
“Alfons Figueras Fontanals” [en línia]. Viquipèdia.

1924. Masana Mercadé, Salvador (Vilanova i la Geltrú, 1924-2000)
Molero Pujós, E. *Salvador Masana y su obra*. Vilanova i la Geltrú: Gràfiques Vilanova, 1964.
Salvador Masana. XXV anys de gravador. Barcelona: Galeries Syra, 1971.
Manzano, Rafael. *Salvador Masana. Aventura de un pintor*. Barcelona: Manuel Pla, impresor, 1983.
Santos Torroella, Rafael (dir.). “Salvador Masana”. *Enciclopèdia Vivent de la Pintura i l'Escultura Catalanes*. Barcelona: Àmbit Serveis Editorials, 1985.
Masana, Salvador. *Gravat en cinc procediments*. Vilanova i la Geltrú: Arts Gràfiques La Geltrú, 1992.
Marimón, Emili; Masana Saburit, Masana, Abel; Pi de Cabanyes, Oriol; Orriols Sendra, Xavier; Puig Rovira, Francesc X. *Salvador Masana. Entre el roig i els verds*. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 2005.
1928. Cardona Torrandell, Armand (Barcelona, 1928 - Vilanova i la Geltrú, 1995)
Cirici Pellicer, A. *Cardona Torrandell*. Barcelona: Xifré, editor, 1960.
Bohigas, Oriol; Castellet, Josep M.; Rodríguez Aguilera, Cesáreo. *Tres ensayos sobre la pintura de Cardona Torrandell*. Barcelona: Editorial Xifré-Lerín, 1963.
Posada, P. *El expresionismo popular de Cardona Torrandell*. Madrid: Editorial Criba, 1978.
Rodríguez Aguilera, Cesáreo. *Cardona Torrandell*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1973. (Colección Artistas Españoles Contemporáneos)
Areán González, C. *Cardona Torrandell. Dibujos*. Madrid: Ibérico Europea de Ediciones, 1975. (Colección Maestros contemporáneos del Dibujo)
Corredor Matheos, José. *Seis artistas catalanes*. Santander: Sur Ediciones, 1978.
Gasch, Sebastià. *Cardona Torrandell*. Barcelona: La Gran Enciclopedia Vasca, 1980.
Brihuega, Jaime; Miralles, Francesc; Rodríguez Aguilera, Cesáreo; Salvat,

- Ricard: *Cardona Torrandell*. Madrid: Generalitat de Catalunya, 1995. (Col·lecció de Catàlegs Blanquerna, núm. 12)
- Beneyto, Antonio; Callejón Cabrera, Joan; Carandell, Josep M.; Cirlot, Lourdes; Corredor-Matheos, José; Miralles, Francesc; Oliver, Conxita; Puig Grau, Arnau; Puig Rovira, Francesc X.; Salvat Ferré, Ricard. *Armand Cardona Torrandell. Delimitacions o fragments de bibliografia*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1999.
- Cardona Masdeu, Àlex. *Armand Cardona Torrandell (1928-1995)*. Vilanova i la Geltrú. Ajuntament de Vilanova, 2003. (Retrats)
- Cardona, Àlex; Miralles, Francesc; Salabert, Pere; Salvat, Ricard. *Armand Cardona Torrandell (1928-1995)*. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 2004.
- Puigdollers, Bernat. *Armand Cardona Torrandell (1955-1959)*. Barcelona: Galeria Marc Domènech, 2022.
1929. Cabutí Papiol, Jordi (Vilanova i la Geltrú, 1929 - Barcelona, 2017)
Cabutí, Jordi. *165 cares cares*. Presentació de Francesc X. Puig Rovira. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1996.
1930. Budesca Català, Joaquim (Vilanova i la Geltrú, 1930)
Puig Rovira, Francesc X. *Budesca, una trajectòria artística*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1984.
Cadena, Josep M. *Budesca, àmplia veu pictòrica d'un senzill univers*. Vilanova i la Geltrú: Gràfiques Ferpala, 1992.
Llop S., J. *Budesca*. Barcelona: Gal Art, 1994.
Santos Torroella, Rafael (dir.). "Joaquim Budesca". *Enciclopèdia Vivent de la Pintura i l'Escultura Catalanes*. Barcelona: Àmbit Serveis Editorials, 1985.
Callejón, Joan. *Joaquim Budesca. Instants d'una trajectòria artística. 1986-1996*. Vilafranca del Penedès: Fundació Caixa Penedès, 1996.
Budesca, Joaquim. *El Garraf. Exaltació plàstica*. Textos de Joan Tutusaus. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1999. (Col. De l'arc al traç)
Parcerisas, Pilar. *Budesca. La memòria de l'aigua*. Cornellà de Llobregat: Ajuntament de Cornellà, 2010.
Joaquim Budesca, mirant enrere. 60 anys de pintura. Vilanova i la Geltrú: Centre d'Art Contemporani La Sala, 2016.

1931. Brichfeus Suau, Jaume (Vilanova i la Geltrú, 1931-2017)
 Brichfeus, Jaume. *Racons de Montserrat*. Canyelles: Ajuntament de Canyelles, 2014.
 Brichfeus, Jaume. *Dibuixos*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 2009.
 Puig Rovira, Francesc X.; Orriols Sendra, Xavier. *Jaume Brichfeus. 1931-2017. Antològica*. Vilanova i la Geltrú: La Sala Centre d'Art Contemporani, 2017. _
1933. Estruga Andreu, Òscar (Vilanova i la Geltrú, 1933)
 Corredor Matheos, José. *Óscar Estruga. Dibujos*. Madrid: Ibérico Europea de Ediciones, 1975. (Colección Maestros contemporáneos del Dibujo)
 Callejón, Joan. *Memòria d'Ariadna*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 2009.
 Quiñones, Fernando. *Óscar Estruga, escultor*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985.
Óscar Estruga. Escultura y pintura. Madrid: Galería Biosca, 1991.
 Òscar Estruga. *Mites i forma*. Vilanova i la Geltrú: Galeria Prisma, 1993.
 Callejón, Joan. *Pasifae, oracle a Ribes Roges*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, 1996.
 Callejón Cabrera, Joan; Corredor Matheos, José; Alcalde Alonso, Juan. *Óscar Estruga: El laberint i la vida*. Vilanova i la Geltrú: Centre d'Art Contemporani La Sala, 2009.
1935. Soler Pedret, Antoni (Móra la Nova, 1935 - Vilanova i la Geltrú, 2018)
 Callejón, Joan. "Antoni Soler Pedret: Creació d'una plàstica al ritme essencial del poeta A. Machado". *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 1981.
1936. Matas García, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1936)
Les barques de Joan Matas. Vilanova i la Geltrú: Museu del Mar; Ajuntament de Vilanova, s. A.
1943. Brull Carreras, Pere (Vilanova i la Geltrú, 1943-2010)
 Planas Camps, Ricard; Puig Grau, Arnau; Puig Rovira, Francesc X. *Brull Carreras homo. Vilanova*. Vilanova i la Geltrú: Centre d'Art Contemporani La Sala, 2010.

Pi de Cabanyes, Oriol. “Una mirada a l’expressionisme de Pere Brull Carreras”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2011.

1955. Duran Esteve, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1955)
Duran Esteve. *Mostruari*. Barcelona: Galeria Adrià, 1978.
Duran, Pep. *Obres 1978-1985* [catàleg de l’exposició]. Vilanova i la Geltrú: Biblioteca Museu Balaguer, 1983.
- 50| Duran Esteve, Pep. *Atrezzo personal*. Barcelona: Galeria Joan Prats, 1984.
Duran Esteve, Pep. *Una cadena d’esdeveniments*. Barcelona: Museu d’Art Contemporani de Barcelona (MACBA), 2011.
1965. Santacana Burguet, Jordi (Vilanova i la Geltrú, 1965)
Costa Gramunt, Teresa. *Jordi Santacana*. Calafell: Art Dama Edicions, 2005.

2.3. Referències als artistes amb vinculació temporal a Vilanova

(La bibliografia comprèn només els títols que es refereixen a la vinculació a Vilanova.)

1775. Rigalt Pi, Francesc (Barcelona, 1755-1835) i fills
Roig Galceran, Francesca. “Els Rigalt a Vilanova i la Geltrú”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2021.
1837. Moragas Torras, Tomàs (Girona, 1837 - Barcelona, 1906). Professor a l’Escola d’Arts i Oficis.
- ?. López Redondo, Ramon (?). Professor de dibuix.
- ?. Pérez Terrados, Policarpo (?). Professor de dibuix.
- Puig Rovira, Francesc X. *La Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Aproximació a la història*. En curs d’edició.
1871. Anglada Camarasa, Hermenegild (Barcelona, 1871 - Port de Pollença, 1959).
Ribot Bayé, Cristina. “Hermen Anglada Camarasa a Vilanova i la Geltrú”. *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2012.
Ribot Bayé, Cristina. “El jove Anglada Camarasa. De Barcelona a París, passant per Vilanova i la Geltrú i Arbúcies”. *Butlletí XXV*. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 2021.
1906. Cortès Casanovas, Ramon (Terrassa, 1906-1977)

Morera, Jacint: *Ramon Cortès i el seu entorn*. Terrassa. Xarxa de Biblioteques Soler i Palet. 1981.

Cubells, Blanca: *Ramon Cortès, la seva vida, la seva obra*. Terrassa. Fundació Caixa Terrassa. 2006.

1924. Navarro Rodón, Lluçia (Barcelona, 1924 - Premià de Mar, 2007).

Clemente Hernández, Javier. "L'obra de Lluçia Navarro a Vilanova. Pintura a l'església de Sant Antoni Abat". *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, 2020.

|51

3. LA BIBLIOGRAFIA DELS ARTISTES. ENTORN I CIRCUMSTÀNCIES

Des de la primera meitat del segle XIX, hi ha hagut a Vilanova i la Geltrú un grup d'artistes que s'han manifestat des de posicions i d'especialitats diverses. La majoria han estat pintors, però també hi ha hagut escultors, gravadors, escenògrafs, dibuixants il·lustradors, aquarel·listes i d'especialitats com l'esmalt, la ceràmica i d'altres. El repertori inclou alguns que, sense ser creadors, han treballat sempre en el món de l'art, com a professors, com a tractadistes o comentaristes d'art o com a galeristes.

La intenció ha estat fer el repertori més complet possible, de "tots els noms", nascuts des de final del segle XVIII fins a la segona meitat del segle XX, encara que, ben segur, que hi ha algunes mancances i algun error.

Els artistes fills de Vilanova i la Geltrú

A la llista hi figuren artistes fills de Vilanova, que hi han tingut sempre la residència, i que n'han fet el centre de la seva activitat. D'altres, havent-hi nascut, han traslladat la residència a fora, i han fet l'obra, tota o en part, a la nova ciutat de residència. En aquest apartat, es poden incloure els que s'han traslladat a Barcelona, sense perdre el contacte proper amb Vilanova, o a alguna altra ciutat, i aquells que han passat un període llarg de la vida a l'estranger.

Entre els del primer grup podem citar Manuel Cusí (1857-1919), Joan Llaverias (1865-1938), Salvador Mestres (1908-1875), Alfons Figueras (1922-2000) i d'altres.

Les germanes Montserrat Junoy Ricart (1921-1970) i Mercè (1923-1970) es traslladaren a Barcelona quan els seus pares hi anaren a viure. Iu Pascual (1883-1949) es traslladà a Olot, i Òscar Estruga (1933), a Madrid.

Entre els que han fet estades a l'estranger podem citar:

52

Joan Ferrer Miró (1850-1931), que després d'haver rebut formació a Barcelona en una acadèmia i a l'Escola de la Llotja, entre el 1874 i 1879 marxà a Itàlia pensionat pels empresaris vilanovins Josep Ferrer Vidal i Pau Soler Morell per estudiar a l'Acadèmia Espanyola de Roma, on va consolidar la formació. En retornar a Vilanova, va obrir la primera acadèmia de pintura i dibuix de la ciutat. Després s'establí a Barcelona.

Gaspar Miró Lleó (1859-1930), després d'haver assistit a Vilanova a l'acadèmia de Ferrer Miró i d'estudiar a Barcelona a la Llotja, l'any 1884 anà a París per fer de pintor. Retornà a Vilanova el 1886 i fou professor durant deu anys a l'Escola d'Arts i Oficis. El febrer del 1901 anà de nou a París i tornà a Barcelona a final del 1902. El 1905 anà ell sol a París i deixà la família a Vilanova, on la vingué a buscar el 1906. A París fou un pintor conegut, que plantava el cavallet al carrer; presentà diverses exposicions i vengué tota la producció. L'Ajuntament li concedí el títol honorífic de "Peintre de la ville de París". El 1909 es traslladà una temporada a Venècia i hi tornà el 1911. El 1913 ho feu a Brussel·les. El 1914, en començar la Guerra Europea, residí a Lió, amb la família, l'esposa i tres fills. A l'acabament de la Guerra, visità París, però seguí vivint a Lió fins al 1927. Hi visqué tretze anys. A França n'hi residí vint-i-sis. L'agost del 1927 tornà definitivament a Barcelona, des d'on enviava a França una part de l'obra que pintava.

Alexandre de Cabanyes Marquès (1877-1972) viatjà a París el 1901, amb la intenció d'assistir a alguna escola de pintura i també de participar a la vida mundana. Allà trobà Xavier Nogués, amb qui compartiren un estudi. Assistí a l'Acadèmia Colarossi i a l'Acadèmia de Belles Arts. L'estada a París durà uns dos anys. El 1908 hi feu una estada breu, en el camí cap a Munic, on residia un amic seu; hi passà uns dos mesos.

Rafael Sala Marco (1891-1927), entre el 1911 i 1914, residí a Munic i a Florència. En aquesta ciutat l'acompanyà Enric C. Ricart (1893-1960). El 1914, en començar la Guerra Europea, hagueren de tornar a Vilanova. L'octubre del 1919 marxà a Amèrica. Residí a Nova York des del 1920 fins al 1923, des d'on es traslladà a Ciutat de Mèxic. El 1926 es traslladà a Pasadena, Califòrnia, quan la seva salut ja està molt deteriorada, on mor el 1927, quan tenia trenta-cinc anys.

Enric C. Ricart Nin (1893-1970) va fer una estada a Florència, amb Rafael Sala, citada al paràgraf anterior. Allà descobrí el gravat xilogràfic, que l'impactà. Amb dificultat provà de fer-lo ell sol, de manera autodidacta. Es proposà conèixer a fons la xilografia, tant la tècnica com el camp de difusió. Ricart preparà el primer viatge a París, amb la intenció de visitar l'editorial La Sirène, especialitzada en edicions selectes, sovint il·lustrades, on conegué el seu director Felix Féneon, teòric de l'art, que l'introduí en el tema de la xilografia que interessava Ricart. Així pogué descobrir les eines adequades i els criteris emprats per a la realització de la xilografia i els àmbits on es podia emprar i amb quines normes i criteris. Gràcies a les visites fetes a París, arribà a ser el xilògraf més destacat de Catalunya i en un àmbit més ampli. El primer viatge a París fou del febrer al juny del 1920. Trobà el seu amic Joan Miró i aprofità per conèixer el més notable de la ciutat. Després va fer cinc estades prolongades més, cada una d'uns dos mesos de durada, que aprofità per mantenir les relacions establertes en la primera, i per conèixer els museus i les exposicions d'art i l'evolució de les tendències.

Josep F. Ràfols Fontanals (1889-1965), arquitecte i també pintor. Com a arquitecte sentí més atractiu pels aspectes artístics i humanístics —contemplació i estudi de les formes, dels conceptes i de la vida dels arquitectes— que no pas per la creació i per la tecnologia de la construcció. El 1922 passà vuit mesos i mig a Florència amb una beca concedida per la Junta de Ampliación de Estudios de la Institución Libre de Enseñanza de Madrid, per ampliar estudis universitaris a l'estranger. Fruit d'aquest viatge fou el primer llibre que publicà, *Arquitectura del Renacimiento Italiano* (1926). Fou catedràtic d'Història de les Arts Plàstiques i de l'Arquitectura a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona.

De les generacions posteriors, van passar anys a l'estranger Ramón Bernadó Massó (1922-2016), que des del 1953 fins al 1966 residí a Rio de Janeiro, on treballà en el disseny de mobles i com a artista pintor; Carles Albet Olivella (1928-1970), que, després de viatjar per França, Anglaterra i els Estats Units, la dècada del 1960, residí a Ginebra (Suïssa), on treballà com a pintor decorador, a més de la dedicació a l'art de la pintura; també residí a Ginebra Leonardo Lafuente Gras (1925-1998), aproximadament els mateixos anys i amb el mateix tipus de dedicació.

En la generació actual, té una projecció internacional Sebastià Serra Bonilla (1966), des del 1997 il·lustrador professional de llibres dibuixats per procediments digitals, amb més de cent títols, publicats en català, castellà, anglès, francès i altres llengües. Han estat editats aquí, però també a Itàlia, França o els Es-

tats Units, entre altres països. N'ha fet exposicions a Nova York, Chicago, Praga, Frankfurt i altres ciutats. La majoria són contes infantils, alguns de redactats pel mateix il·lustrador. També ha fet llibres il·lustrats per a lectura d'adults. Tot i no haver fet cap estada llarga a l'estranger, Sebastià Serra ha aconseguit una projecció internacional.

54 | **Artistes forans que han viscut i treballat temporalment a Vilanova**

N'hi ha a totes les èpoques. Alguns, tot i haver nascut fora, s'han traslladat a Vilanova, de manera permanent, i n'han fet el centre de l'activitat artística.

A principis del segle XIX hi ha un grup de pintors muralistes que resideixen uns anys a Vilanova. Són els Rigalt, Francesc Rigalt Pi i els seus quatre fills. Viuen a Vilanova entre el 1811 i 1814, per fugir de Barcelona per la Guerra del Francès. Deixen una obra permanent en la decoració de diverses cases senyoriales.

El reusenc Josep Beringola Marco s'estableix a Vilanova a partir del 1840 i deixa decoracions en cases de Vilanova i de Sitges. Alhora participa en la vida social, cultural i política de Vilanova. Després torna a Reus.

Més endavant, hi ha l'apartat d'aquells que han residit a Vilanova un període temporal limitat, per realitzar algun projecte o per tenir l'activitat professional ordinària en el món de l'art. L'escultor reusenc Joan Rebull (1899-1981), el 1930, aconsellat per Joaquim Mir, residí un any i mig a la zona de la platja on obrí un taller; alguns anys més tard hi tornà a viure. Ramon Cortés (1906-1977), de Terrassa, entre 1966 i 1977, passava els estius a Vilanova i aprofitava per pintar intensament a la platja i en altres indrets. Lluçia Navarro Rodón (1924-2007), el 1959 rebé l'encàrrec de la pintura mural al fresc a l'altar major de l'església de Sant Antoni i un altre encàrrec per a una capella lateral al cap d'un any.

Un altre motiu d'estada a Vilanova és per fer de professors. Es dona el cas, al segle XIX a l'Escola d'Arts i Oficis (Tomàs Moragas Torras, Ramón López Redondo, Policarpo Pérez Terrados), i a la segona meitat del segle XX, als instituts de batxillerat (Josep Maria Also, Constantino Ortega). Aquests professors, més enllà de la tasca docent, han estat artistes en actiu.

Entorn d'aquest grup, trobem el cas singular d'Hermenegild Anglada Camarasa que, a la seva joventut, a partir del 1884, passà uns tres anys a Vilanova per rebre formació amb el pintor Tomàs Moragas.

A més dels noms esmentats, hi ha alguns artistes locals que han complementat la tasca de pintors amb la de l'ensenyament. N'hem citat alguns. S'hi ha d'afegir Josep Sugranyes (1842-1910), que residí sempre a Vilanova i que fou professor a l'Escola Pia, on tingué com a deixebles Josep F. Ràfols, Enric C. Ricart i Rafael Sala, entre d'altres.

Més tard, durant uns anys es dedicaren a l'ensenyament artístic, a l'Escola Industrial o en el taller propi, Alexandre de Cabanyes (1877-1972) i Damià Torrents (1883-1965).

A l'entorn de Joaquim Mir, hi passaren alguns artistes, per aprendre al costat d'ell, no per les lliçons sistemàtiques, sinó observant com emprava els pinzells i els colors i escoltant els comentaris que feia. Mir no volia ser considerat com un mestre, en el sentit de tenir un grup reconegut i regular de deixebles. Els únics que se'n poden considerar realment deixebles són Salvador Masana (1924-2000) i Pau Roig Estradé (1914-1994).

Més endavant, després del 1942, a l'entorn de Salvador Masana hi ha un grup de joves, nascuts al voltant del 1930, que freqüentaren el seu estudi o taller, o les classes que durant uns anys donà regularment a l'Escola Industrial, per als quals constituïren la primera etapa formativa, o per a algun l'única. Al principi de la dècada del 1960, Masana entrà com a professor titular de dibuix al col·legi de l'Escola Pia i de Sant Bonaventura, a on, quan es jubilà, el substituïren els seus fills Salvador (1953) i Abel (1964).

La funció de la llista

La confecció de la llista, la recollida de dades, ha estat el treball bàsic. Quant a noms, he procurat que fos al més completa possible.

El repertori d'artistes l'he preparat amb la certesa que pot tenir més d'una utilitat. En aquest treball he volgut recopilar la bibliografia entorn de la personalitat i de l'obra dels artistes, naturalment dels que tenen bibliografia publicada, per haver fet una obra, que comprèn un corpus, que la fa digna de ser estudiada. La bibliografia l'he

limitada a aquells treballs monogràfics que analitzen o tracten amb certa profunditat l'obra i la trajectòria personal, i que aporten un coneixement positiu. Comprèn els llibres i alguns articles de revista, fins i tot algun text procedent de la Viquipèdia. En canvi, no he tingut en compte els textos curts que figuren als catàlegs de les exposicions periòdiques en galeries, perquè, llevat d'algun cas realment excepcional que he citat, tenen un contingut molt convencional. Un cas diferent és el dels catàlegs d'exposicions antològiques presentades en museus o entitats culturals.

Naturalment, dels artistes més joves, encara no hi ha bibliografia, però la llista de noms pot servir per a altres consideracions.

En una altra faceta, el repertori d'artistes pot servir per a la localització de l'obra de cada un, per relacionar alguns llocs on es pot veure o està dipositada, com ara l'Ajuntament, un museu, com el Balaguer o un altre, tant si està exposada com si està guardada en un dipòsit, o en alguna col·lecció particular.

Vull aclarir, finalment, que és ben segur que la informació aportada és incompleta, que hi falta algun nom o el títol d'algun llibre que m'ha passat inadvertit, o que s'incorri en algun error. En soc conscient i agrairé qualsevol esmena o informació complementària, que el lector consideri com una aproximació al tema.

4. ARTISTES. ÍNDEX ALFABÈTIC

Albà Ricart, Josep (1936-1983)
 Albet Olivella, Carles (1928-1970)
 Alsina Amils, Antoni (1864-1948)
 Also Torrents, Josep Maria (1953)
 Altès Romagosa, Rosa (1932)
 Amaré García, Lluís (1974)
 Amat Rosés, Manuel (1909-1985)
 Anglada Camarasa, Hermenegild (1871-1959)
 Angrill Puig, Marcià (1917-1972)
 Bages Jané, Josep (1910-2011)
 Beringola Marco, Josep (1804-1882)
 Bernadó Massó, Ramon (1922-2016)

Borràs Blanch, Joan (1891-1913)
Brichfeus Suau, Jaume (1931-2017)
Brull Carreras, Pere (1943-2010)
Budesca Català, Joaquim (1930)
Cabanyes Ballester, Joaquim de (1799-1876)
Cabanyes d'Olzinelles, Llorenç de (1837-1878)
Cabanyes Marquès, Alexandre de (1877-1972)
Cabanyes Ricart, Núria de (1919-1942)
Cabayol Serramià, Josep M. (1948)
Cabutí Papiol, Jordi (1929-2017)
Calvet Ràfols, Joan (1944)
Calvo Rámiz, Esteve (1922-1997)
Cañellas Torres, Josep (1931-2002)
Canyelles Pastó, Victòria (1959)
Canyes Canyes, Josep (1905-2001)
Capdet Soler, Xavier (1942)
Carbonell Garriga, Rosa (1927)
Carbonell Pascual, Pau (1847-1919)
Cardona Torrandell, Armand (1928-1995)
Casajuana Escofet, Ferran (1899-1967)
Cervera Ferrer Calbetó, Anna (1966)
Claramunt Lacueva, Fidel (1929-2010)
Claver Roso, Manel (1958)
Codina Canals, Laureà (1887-1946)
Cortés Casanovas, Ramon (1906-1977)
Cortina Ruperto, Ivo de la (1805 - ?)
Cuenca Iturat, Xavier (1958)
Cusí Ferret, Manuel (1857-1919)
Duran Esteve, Josep (1955)
Estruga Andreu, Òscar (1933)
Ferrer Margalef, Ferran (1954)
Ferrer Mascaró, Jaume (1908-1971)
Ferrer Miró, Joan (1851-1931)
Ferrer Parera, Ramon (1871-1961)
Figueras Casamitjana, Josep (1888-1972)
Figueras Fontanals, Alfons (1922-2009)

Fontanals Rovirosa, Francesc (1777-1827)
 Fort Mir, Glòria (Manlleu, 1965)
 Gargallo Guerrero, José (1904-1975)
 Grau Figueras, Alexandre de (1931-1896)
 Hurtado Rusca, Marià (1841-1907)
 Ill García, Joan (1954)
 Insenser Farré, Maria Mercè (1954-2019)
 Julen W (Vargas Vinacua) (1995)
 Juncosa Morlans, Joan (1848-1916)
 Junoy Ricart, Mercè (1923-2007)
 Junoy Ricart, Montserrat (1921-2007)
 Lafuente Gras, Leonardo (1925-1998)
 Llaverias Labró, Joan (1865-1938)
 López Redondo, Ramon (?)
 Martínez Hugué, Manuel, *Manolo* (1872-1945)
 Masana Mercadé, Salvador (1924-2000)
 Masana Saburit, Abel (1964)
 Masana Saburit, Salvador (1953)
 Matas García, Joan (1936)
 Mestres Palmeta, Salvador (1908-1975)
 Miller, Betty (1940)
 Mimó Blasco, Claudio (1887-1959)
 Mir Trinxet, Joaquim (1873-1940)
 Miró Lleó, Gaspar (1859-1930)
 Montserrat Jorba, Cristòfol (1869-1935)
 Moragas Torras, Tomàs (1837-1906)
 Nadal Milà, Joan (1958)
 Navarro Rodón, Llucìa (1924-2007)
 Oliva Sala, Víctor (1884-1948)
 Ortega Ros, Constantino (1948)
 Ortiz Serra, Nicolau (1925-1985 ?)
 Parés Fernández, Núria (1960)
 Pascual Rodés, Iu (1883-1949)
 Pausas Pidelaserra, Jaume (1926-1960)
 Pérez Martínez, Toni (1962)
 Pérez Mateos, Francisco (1903-1936)

Pérez Terrados, Policarpo (?)
Pollés Vivó, Bonaventura (1857-1918)
Puig López, Josep Maria (? - 2008)
Pujadas Casellas, Salvador (1911-1993)
Ràfols Fontanals, Josep F. (1889-1965)
Ràfols Gassó, Josep Lluís (1860-1920)
Rebull Torroja, Joan (1899-1981)
Ricart Nin, Enric C. (1893-1960)
Rigalt Fargas, Joaquim (1174 aprox. - 1853)
Rigalt Fargas, Josep (1785-1857)
Rigalt Fargas, Pau (1778 - ?)
Rigalt Fargas, Pere Màrtir (1886 - ?)
Rigalt Pi, Francesc (1755-1835)
Rodríguez Conejero, José A. (1943)
Roig Estradé, Pau (1914-1994)
Sabrià Cruells, Llibert (1936-1998)
Sala Marco, Rafael (1891-1927)
Santacana Burguet, Jordi (1965)
Satorra Carulla, Amadeu (1948)
Sereix, Arlene (1962)
Serra Bonilla, Sebastià (1966)
Soler Alsina, Sinesio (1846-1914)
Soler Miret, Joan Albert (1948)
Soler Pedret, Antoni (1935-2018)
Soler Piñellas, Joan (1926-2015)
Soler Rovirosa, Francesc (1836-1900)
Sugranyes Florit, Josep (1842-1910)
Taulés Calaf, Maria Rosa (1950)
Torrents Brunet, Damià (188 -1965)
Torrents Brunet, Martí (1887-1977)
Torrents Raldiris, Josep (1832-1901)
Ubía Ricart, Antoni (1914-1995)
Vallverdú Villalonga, Estanislau (1904-1939)
Vinyals Roig, Alfons (1860-1943)
Vives Sabaté, Ricard (1907-1995)
Ynglada Moragas, Narcís (1809-1891)

